

aliquod impedimentum. Si primum contingat, causa illa non est omnino in actu constituta, nec in actu constituitur sine aliqua sui mutatione, accipiendo nempe virtutem vel complementum virtutis, quo prius carebat. Et in hac suppositione loquitur S. Doctor in objecto loco, et verissime loquitur; siquidem supposita necessitate naturali agendi juxta suam naturam, et supposito quod nullum adsit impedimentum, si lignum v. g. non calefaciat, non poterit incipere calefacere, nisi mutetur vel substantialiter, nempe si ignescat, vel accidentaliter, nempe si tantum calefiat, in sua natura ligni remanens, et ita non incipit agere nisi per hoc, quod educitur de potentia ad actum vel essentiali vel accidentaliter. Si autem ratio, cur prius non agebat causa, non sit defectus virtutis, sed impedimentum aliquod, nulla indiget sui mutatione realive transitu de potentia in actum, quia re vera jam supponitur constituta in actu, quantum est de se, atque adeo sufficit impedimentum illud removere, ut illico effectus naturalis consequatur. Enimvero quis sibi persuadeat, magnetem, qui prius non attrahebat ferrum nimis distans, non posse incipere illud attrahere, etiamsi ad justam distantiam sibi admoveatur, quin prius in se physicam mutationem experiatur? vel ignem non posse comburere paleam, quam prius habebat quidem virtutem comburendi, non tamen comburebat, vel quia palea nondum existebat, vel procul aberat, vel madefacta erat, ideoque minus disposita, ut ignis actionem reciperet?

ARTICULUS V

Utrum S. Thomas pro causis liberis physicam prædeterminationem necessariam duxerit.

321. Actus liberi naturalis ordinis, nam de his solis agimus, alii sunt boni, alii mali, et de utrisque singillatim agere placet, ut clarius ac distinctius pateat mens Angelici Doctoris circa liberas causas.

§ I.—AN S. THOMAS DOCEAT DEUM CAUSAS LIBERAS PRÆDETERMINARE AD ACTUS LIBEROS BONOS ORDINIS NATURALIS.

PROPOSITIO 1.^a S. Thomas nunquam docuit necessariam esse physicam prædeterminationem sive generatim sive pro actionibus bonis naturalis ordinis in causis liberis.

Prob. 1.º negative. Si S. Thomas existimasset necessariam esse physicam prædeterminationem pro causis liberis, tum profecto debuisset illam docere, cum ex professo declarasset in modum, secundum quem Deus movet agentia libera, et in modum, secundum quem indifferentia et indeterminatio eorumdem ad agendum auferatur, et actuatur, ut de facto operentur. Atqui nunquam docuit prædeterminationem, cum hæc ex professo declarare vellet. Ergo...

Major videtur negari non posse, quia tum præcipue se offerebat occasio doctrinam prædeterminationis tradendi; quam proinde si omisisset, cum tamen necessariam existimaret, incomplete minusque accurate mentem suam aperuisse dicendus foret.

Minor ergo probatur per partes.

a) S. Thomas omisit penitus prædeterminationem, cum inquireret modum, quo Deus movet agentia libera.

1.º S. Thomas in prima parte *Summæ Theologicæ* investigat, utrum Deus possit movere voluntatem creatam; et hoc modo questionem propositam resolvit: *Respondeo dicendum, quod sicut intellectus, ut dictum est (art. præc.), movetur ab objecto (nempe ratione specierum intelligibilium) et ab eo, qui virtutem dedit intelligendi; ita voluntas movetur ab objecto, quod est bonum, et ab eo, qui causat virtutem volendi. Potest autem voluntas moveri sicut ab objecto a quocumque bono, non autem sufficienter et efficaciter, nisi a Deo... Similiter autem et virtus volendi a Deo causatur. Velle enim nihil aliud est, quam inclinatio quædam in objectum voluntatis, quod est bonum universale. Inclinare autem in bonum universale est primi momenti, cui proportionatur ultimus finis... Unde utroque modo*

S. Thomas nunquam docuit physicam prædeterminationem esse necessariam ad actus bonos naturalis ordinis.

proprium est Dei movere voluntatem, sed maxime secundo modo, interius eam inclinando (1).

Alibi hæc habet: *Voluntas, sicut supra dictum est (1. 2.º quæst. 9, art. 3, 4, 6), a duobus moveri potest, uno modo ab objecto, sicut dicitur, quod appetibile apprehensum movet appetitum; alio modo ab eo, qui interius inclinât voluntatem ad volendum, hoc autem non est nisi vel ipsa voluntas, vel Deus, ut supra ostensum est (2).*

Præterea, cum quæsisset in alio loco S. Doctor, utrum voluntas moveatur ab aliquo exteriori principio (3); sic respondet: *Secundum quod voluntas movetur ab objecto, manifestum est, quod moveri potest ab aliquo exteriori. Sed eo modo, quo movetur quantum ad exercitium actus, adhuc necesse est ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori moveri. Omne enim, quod quandoque est agens in actu, et quandoque in potentia, indiget moveri ab aliquo movente. Manifestum est autem, quod voluntas incipit velle aliquid, cum hoc prius non vellet; necesse est ergo, quod ab aliquo moveatur ad volendum. Et quidem, sicut dictum est (art. præc.), ipsa movet se ipsam in quantum per hoc, quod vult finem, reducit se ipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem. Hoc autem non potest facere nisi consilio mediante. Cum enim aliquis vult sanari incipit cogitare, quomodo hoc consequi possit; et per talem cogitationem pervenit ad hoc, quod potest sanari per medicum, et hoc vult. Sed quia non semper sanitatem actu voluit, necesse est, quod inciperit velle sanari ab aliquo movente. Et si quidem ipsa moveret se ipsam ad volendum, oportuisset, quod mediante consilio hoc ageret ex aliqua voluntate præsupposita. Non autem est procedere in infinitum. Unde necesse est ponere, quod in primum motum voluntatis voluntas prodeat ex instinctu alicujus exterioris moventis, ut Aristoteles concludit in quodam cap. Ethicæ Eudemicæ (18, circ. princ.).*

Equidem nescio, an unquam melior sese obtulerit occasio Aquinati, immo et necessitas, prædeterminationem tradendi,

(1) 1. p. quæst. 105, art. 4. Cfr. quæst. 111, art. 2.

(2) 1. 2.º quæst. 80, art. 1. Cfr. 1. p. quæst. 106, art. 2; 1. 2.º quæst. 9, art. 6, corp. et ad 3.um; 3.º Contr. Gent. cap. 88; de Verit. quæst. 22, art. 8.º

(3) S. Thom. 1. 2.º quæst. 9, art. 4. Cfr. etiam, art. 4.

si eam reapse tenuisset, et nihilominus jam vides, quid hic doceat, nempe voluntatem se ipsam movere, consilio proprio mediante; et solum ad *primum motum* voluntatis requiri instinctum vel motionem exterioris agentis, quod in alio articulo ejusdem quæstionis (1) declarat esse solum Deum. Cæterum jam alibi ostendimus, hanc motionem voluntatis ad primum actum fieri a Deo per naturalem inclinationem in bonum universale, impressam voluntati (2).

β) S. Thomas omisit etiam prædeterminationem, cum loqueretur de indifferentia et indeterminatione causarum liberarum propria, quam actuari et auferri oporteat, ut actio sequatur. Sane S. Thomas sæpe docet: 1.º voluntatem utrumque ad utrumlibet indifferentem ex sua natura, non egere, ut ab alio determinetur, sed se ipsam determinare consilio rationis et appetitu finis; 2.º immo vero ipsam remanere liberam non posse, si ab alio determinaretur. Ergo...

Antecedens probatur productis variis Aquinatis testimoniis. Et quod 1.um attinet, in quæstione tertia de Malo hanc sibi solvendam proposuit difficultatem. *Omne, quod se habet ad utrumlibet, indiget aliquo determinante ad hoc, quod exeat in actum. Sed liberum arbitrium hominis ad utrumlibet se habet, scilicet ad bonum et malum. Ergo ad hoc quod exeat in actum peccati, indiget, quod ab aliquo determinetur ad malum (3).* Sic autem respondet. *Ad quintum dicendum, quod voluntas, cum sit ad utrumlibet, per aliquid determinatur ad unum, scilicet per consilium rationis. Nec oportet hoc esse per aliquod agens extrinsecum. Quid clarius?*

Et alibi Ostendit (Aristoteles), quid requiratur ad hoc, quod potentia rationales exeant in actum, ex quo non sufficit propinquitas passi, et circa hoc tria facit: primo ostendit, per quid potentia rationalis reducat in actum, concludens ex dictis, quod cum potentia rationalis se habeat communiter (indifferenter) ad duo contraria, et ita cum a causa communi non procedat effectus determinatus, nisi sit aliquid proprium, quod causam communem ad hunc effectum magis determinet, quam

(1) 1. 2.º quæst. 9, art. 6.

(2) Vide Psycholog. vol. 3.um, num. 79, pag. 195, seqq.

(3) De malo, quæst. 3, art. 3.

ad illum; sequitur, quod necesse est, præter motionem potentiae rationalis, quæ est communis ad duo contraria, poni aliquid, quod exeat in actum. Hoc autem est appetitus aut proairesis, id est, electio... quæ pertinet ad rationem (1).

Vides hic iterum nihil extrinsecum assignari, quod indifferentiã potentiae liberæ determinet, sed solum appetitum finis aut electionem rationis.

Item: Nihil agit, nisi secundum quod est in actu, et inde est, quod oportet omne agens esse determinatum ad alteram partem; quod enim ad utrumlibet est æqualiter se habens, est quodammodo potentia respectu utriusque. Et inde est, ut dicit Commentator in 2.º Physicor. (2), ab eo, quod est ad utrumlibet, nihil sequitur, nisi determinetur. Determinatio autem agentis, oportet, quod sit ab aliqua cognitione præstituente finem illi actioni. Sed cognitio determinans actionem et præstituens finem in quibusdam quidem conjuncta est, sicut homo præstituit sibi finem: in quibusdam vero separata est, sicut in his, quæ agunt per naturam... Et inde est, quod iudicium de actione propria est solum in habentibus intellectum, quasi in potestate ipsorum sit eligere hanc actionem vel illam: unde et dominium sui actus habere dicuntur, et propter hoc in solis intellectum habentibus liberum arbitrium, non autem in illis, quorum actiones non determinantur ab ipsis agentibus, sed a quibusdam aliis principibus (3).

Similia fuse prosequitur in quæstione prima de Virtutibus in communi (4).

Et alibi: Si... agens non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc, quam illud. Ad hoc ergo quod determinetur ad aliquid certum, necesse est, quod determinetur ad aliquid fixum, quod habet rationem finis. Hæc autem determinatio, sicut in rationali natura per rationalem fit appetitum, quod dicitur voluntas, ita in aliis fit per inclinationem naturalem, quæ dicitur appetitus naturalis, etc. (5).

(1) Lib. 9 Metaphys. lect. 4, paragr. e. Cfr. ibid., lib. 6, lect. 2, paragr. g; 2.º Physicor. lect. 8, post initium.

(2) A text. 75 ad 87.

(3) 2.º dist. 25, quæst. 1, art. 1.

(4) Art. 9.

(5) 1. 2.º quæst. 1, art. 2 corp.

Hinc S. Thomas docet, voluntatem nostram determinatam quidem esse a Deo seu naturaliter inclinatum respectu finis ultimi vel boni in genere; at respectu bonorum particularium et mediorum ad finem negat voluntatem determinari ab alio, sed se ipsam determinare per consilium rationis et ex appetitu finis.

In voluntate, inquit, oportet invenire non solum id, quod voluntatis est, sed etiam quod naturæ est: hoc autem est cuiuslibet naturæ creatæ, ut a Deo sit ordinata in bonum, naturaliter appetens illud. Unde et voluntati ipsi inest naturalis quidam appetitus sibi convenientis boni. Et præter hoc habet appetere aliquid secundum propriam determinationem, non ex necessitate, quod ei competit, in quantum voluntas est. Sicut autem est ordo naturæ ad voluntatem, ita se habet ordo eorum, quæ naturaliter vult voluntas, ad ea, respectu quorum a se ipsa determinatur, non ex natura. Et ideo sicut natura est voluntatis fundamentum, ita appetibile, quod naturaliter appetitur, est aliorum appetibilium principium et fundamentum. In appetibilibus autem finis est fundamentum et principium eorum, quæ sunt ad finem, cum quæ sunt ad finem, non appellantur nisi ratione finis. Et ideo quod voluntas de necessitate vult quasi naturali inclinatione in ipsum determinata, est finis ultimus, ut beatitudo, et ea quæ in ipso includuntur, ut cognitio veritatis et alia huiusmodi. Ad alia vero non de necessitate determinatur naturali inclinatione, sed propria dispositione (1).

Præterea: Esse anime non est determinatum a se ipsa, sed ab alio: sed ipsa determinat sibi suum velle. Et ideo quamvis esse sit immutabile, tamen velle indeterminatum est, ac per hoc in diversa flexibile (2).

Quibus affinia sunt hæc: Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor, ad universale objectum voluntatis, quod est bonum: et sine hac universali motione homo non potest aliquid velle. Sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est vere bonum vel apparens bonum. Sed tamen interdum specialiter Deus movet aliquos ad

(1) De verit. quæst. 22, art. 5. Cfr. ibid. art. 6, ubi idem repetitur. Cfr. etiam ibid. art. 4.

(2) De verit. quæst. 22, art. 6, ad 1.um

aliquid determinate volendum, quod est bonum, sicut in his quos movet per gratiam (1).

En ergo ex Aquinate Deus non semper, sed interdum movet ad aliquid determinate volendum; et exemplum ponit in actibus supernaturalibus.

Item: Bonum, quod est objectum voluntatis, est in rebus... et ideo oportet, quod motus voluntatis terminetur ad rem extra animam existentem. Quamvis autem res, prout est in anima, possit considerari secundum rationem communem, præmissa rationi particulari, res tamen extra animam non potest esse secundum communem rationem nisi cum additione propria rationis. Et ideo oportet, quod quantumcumque voluntas fertur in bonum, feratur in aliquod bonum determinatum. Et similiter, quantumcumque fertur in summum bonum, quod feratur in summum bonum hujus vel illius rationis. Quamvis autem ex naturali inclinatione voluntas habet, ut in beatitudinem feratur secundum communem rationem; tamen quod feratur in beatitudinem talem vel talem, hoc non est ex inclinatione naturæ, sed per discrecionem rationis, quæ advenit in hoc vel illo summum bonum hominis constare... Et ideo quantumcumque aliquis appetit beatitudinem actualiter, conjungitur ibi naturalis appetitus et appetitus rationalis (2).

Et paulo ante ita scriperat S. Doctor: Potentia rationalis se habet ad opposita in his, quæ ei subsunt, et hæc sunt illa, quæ per ipsam determinantur, non autem potest in opposita illorum, quæ sunt ei ab alio determinata. Et ideo voluntas non potest in oppositum ejus, ad quod ex divina impressione determinatur, scilicet in oppositum finis ultimi; potest autem in opposita eorum, quæ ipsa sibi determinet, sicut sunt ea, quæ ordinantur in finem ultimum, quorum electio ad ipsam pertinet (3).

Præterea: Ratio culpæ, inquit, in actu deformi est ex hoc, quod procedit ab eo, qui habet dominium sui actus; hoc est autem in homine secundum illam potentiam, quæ ad plura se habet

(1) 1. 2.º quest. 9, art. 6, ad 3.um

(2) 4.º dist. 49, quest. 1, art. 3, solut. 7.

(3) Ibid. quest. 1, art. 3, solutio 2.^a ad 1.um Cir. 2.º dist. 25, quest. 1, art. 2.

neque ad aliquid eorum determinatur nisi ex se ipsa, quod tantum voluntati convenit (1).

Et in eadem quæstione: Ipsa... potentia voluntatis, quantum in se est, indifferens est ad plura. Sed quod determinate exeat in hunc actum vel in illum, non est ab alio determinante (plures Thomistæ volunt legi determinate), sed ab ipsa voluntate. Sed in naturalibus actus progreditur ab agente, sed tamen determinatio ad hunc actum non est ab agente, sed ab eo, qui agenti talem naturam dedit, per quam ad hunc actum determinatum est. Et ideo propriissime actus voluntatis a voluntate esse dicitur (2).

Quod vero quidam reponunt, cum S. Thomas voluntatem non ab alio determinante in hunc vel in illum actum exire scribit, noluisse Deum excludere, sed alias causas creatas; nimis frigidum est ac manifeste falsum ex allatis documentis, quæ non egent commentariis; cum præsertim S. Thomas generatim excludat quamlibet aliam causam determinantem, nec ullum suppetat indicium, ut suspicemur illum voluisse excipere Deum.

Quod vero 2.um attinet, tam constans fuit Angelicus in hac doctrina inculcanda, ut etiam negaverit voluntati libertatem ullam remanere, nisi ad eam spectat determinatio sue operationis. Non esset, inquit, homo liberi arbitrii, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret, ut ex proprio judicio eligeret hoc vel illud (3).

Et alibi: Proprium liberi arbitrii est electio. Ex hoc enim liberi arbitrii esse dicitur, quod possumus re ipsa unum recipere, alio recusato; quod est eligere. Et ideo naturam liberi arbitrii ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurril aliquid ex parte cognitivæ virtutis, et aliquid ex parte appetitivæ. Ex parte quidem cognitivæ requiritur consilium, per quod adjudicatur, quod sit alteri præferendum. Ex parte autem appetitivæ requiritur, quod appetendo acceptetur quod per consilium adjudicatur. Et ideo Aristoteles in 6.º Ethicor. (cap. 11.)

(1) 2.º dist. 39, quest. 1, art. 2. Cir. 2.º dist. 34, quest. 1, art. 3, ad 4.

(2) 2.º dist. 39, quest. 1, corp. et ad 2.um

(3) 2.º dist. 28, quest. 1, art. 1 corp.

sub dubio relinquit, utrum principalis pertineat electio ad vim appetitivam, vel ad vim cognitivam... (1).

Et mox ibidem in responsione ad secundum: *Judicium, inquit, est quasi conclusio et determinatio consilii; determinatur autem consilium primo quidem per sententiam rationis, et secundo per acceptationem appetitus. Unde Philosophus dicit in 3.^a Ethicor. (cap. III.) quod ex consiliari judicantes desideramus secundum consilium (2).*

Hanc eandem doctrinam exposuit S. Thomas sub aliis vocibus cum scribit non semel voluntatem se ipsam movere: *Sicut dictum est (3) hoc modo se habet finis in appetibilibus, sicut principium in intelligibilibus. Manifestum est autem, quod intellectus per hoc, quod cognoscit principium, reducit se ipsum de potentia in actum quantum ad cognitionem conclusionum, et hoc modo movet se ipsum. Et similiter voluntas per hoc, quod vult finem, movet se ipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem (4), scilicet media.*

Nec dicatur contra hanc assertionem, quod *omne.. movens, in quantum hujusmodi, est in actu, quod autem movetur, est in potentia, nam motus est actus existentis in potentia, in quantum hujusmodi. Cum ergo nihil possit esse simul in potentia et in actu respectu ejusdem, neque voluntas se ipsam movere potest (5).—Nam voluntas non secundum idem movet, et movetur; unde nec secundum idem est in actu et in potentia. Sed in quantum actu vult finem, reducti se de potentia in actum respectu eorum, quæ sunt ad finem, ut scilicet actu ea velit (6).*

Alibi diserte docet *solum ad primum actum moveri debere voluntatem ab extrinseco quoad exercitium, ad reliquos vero ipsam movere sese consilio rationis, ut jam vidimus.*

(1) 1. p. quest. 85, art. 3.

(2) Ibid. art. 4, ad 2.um Cfr. 2.^a dist. 25. quest. 1, art. ad 1.um et 3.um; 1. p. quest. 82, art. 1, ad 3.um; Periher. lib. 1, lect. 14. paragr. d; et de verit. quest. 2, art. 4 ad 1.um

(3) 1. 2.^a quest. 8, art. 2.

(4) 1. 2.^a quest. 9, art. 3. Cfr. de verit. quest. 22, art. 9, ad 1.um et art. 5; 1. quest. 3, art. 2.

(5) Ibid. arg. 1.

(6) Ibid. ad 1.um Cfr. de Malo, quest. 6, art. unic. corp. et ad 20.um.

Id ipsum fusius evolitur alibi: *Ad ostendendum, quod voluntas non ex necessitate movetur, oportet considerare motum voluntatis et quantum ad exercitium actus et quantum ad determinationem actus, qui est ex objecto. Quantum ergo ad exercitium actus, primo quidem manifestum est, quod voluntas movetur a se ipsa. Sicut enim movet alias potentias, ita et se ipsam movet. Nec propter hoc sequitur, quod voluntas secundum idem sit in potentia et in actu. Sicut enim homo secundum intellectum in via inventionis movet se ipsum ad scientiam, in quantum ex uno noto in actu, venit in aliquid ignotum, quod erat in potentia motum; ita per hoc quod homo aliquid vult in actu, movet se ad volendum aliquid aliud in actu. Sicut per hoc quod vult sanitatem, movet se ad volendum sumere potionem. Ex hoc enim quod vult sanitatem incipit consilium de bis, quæ conferunt ad sanitatem, et tandem determinato consilio vult accipere potionem. Sic ergo voluntatem accipiendi potionem præcedit consilium, quod quidem præcedit ex voluntate volentis consilium. Cum ergo voluntas se consilio moveat, consilium autem est inquisitio quædam non demonstrativa, sed ad opposita viam habens, non ex necessitate voluntas se ipsam movet. Sed cum voluntas non semper voluerit consilium, necesse est, quod ab aliquo moveatur ad hoc, quod velit consilium; et si quidem a se ipsa, necesse est iterum, quod motum voluntatis præcedat consilium, et consilium præcedat actus voluntatis. Et cum hoc in infinitum procedere non possit, necesse est ponere, quod quantum ad primum motum voluntatis moveatur voluntas cujuscumque non semper actu volentis, ab aliquo exteriori, cujus instinctu voluntas velle incipiat. Et cum nullum aliud movens primo voluntatem apte assignari possit, ut ab Angelico exponitur, relinquitur... sicut concludit Aristoteles in cap. de Bona fortuna (1), quod id quod primo movet voluntatem et intellectum, sit aliquid supra voluntatem et intellectum, scilicet Deus... (2).*

Quam doctrinam alias etiam non semel repetit (3).

(1) Lib. 7. cap. 18 *Moralium Eudæmiorum*.

(2) *De malo*, quest. 6, art. unic. Cfr. *de verit.* quest. 24, art. 1.

(3) 1. 2.^a quest. 109, art. 2, ad 1.um; 3.^a *Contr. Gent.* cap. 89.

Vides hinc apertissime S. Thomam non requisivisse specialem motionem Dei, qua voluntas e potentia reduceretur in actum generatum pro omnibus actibus, sed solum pro primo illius motu.

Solum posset dubitari, quid intellexerit S. Thomas pro illo instinctu impressivoluntati a Deo, ut primum illum suum actum seu motum eliceret. Jamque suo loco ostendimus (1), illum instinctum a Deo voluntati impressum, non esse aliud, quam ipsam naturalem inclinationem per modum actus primi, seu pronitatem in bonum, prorsus identificatam cum ipsa virtute volendi. Quia S. Thomas generatim docet, ut superius etiam vidimus (2), Deum dedisse singulis rebus *naturales inclinationes*, quæ sunt *impressiones Dei* rebus inhærentes perenniter, ac specialim inclinationem hanc voluntatis in bonum in genere comparat cum appetitu naturali (3) seu tendentia ad agendum, existente in naturis irrationalibus; itemque cum naturali gravitate, per quam corpus inclinatur deorsum (4). Verum quid egemus aliis rationibus, cum ipsemet Angelicus diserte mentem suam sit interpretatus? *Sicut ex ipsa natura*, inquit, *quam Deus voluntati dedit, inclinatur voluntas in aliquid volendum, ut ex dictis patet* (5), *ita ex aliquo superaddito, sicut est gratia vel virtus, inclinatur ulterius ad volendum aliquid aliud, ad quod prius non erat determinata naturali inclinatione. Sed hæc quidem inclinatio superaddita, quandoque est perfecta, quandoque imperfecta. Quando quidem est perfecta, facit necessariam inclinationem in id, ad quod determinat, sicut per naturam de necessitate inclinatur voluntas in appetendum finem...* (6). Præterea inclinatio hujusmodi ab Angelico dicitur necessaria. *Quoad voluntas de necessitate vult quasi naturali inclinatione in ipsum determinata est finis ultimus, ut beatitudo et ea, quæ in*

(1) Vide *Psycholog.* vol. 3.um, num. 79, pag. 195 seqq.

(2) 1 p. quest. 103, art. 1, ad 3.um; et art. 8; 4.^a dist. 49, quæst. 1, art. 3, solut. 1.

(3) 3.º *Contr. Gent.* cap. 88, *Adhuc, sicut in re.*

(4) *Ibid.*, *Adhuc, violentum opponitur.*

(5) *De verit.* quæst. 22, art. 5, 7.

(6) *De verit.* quæst. 22, art. 8, corp. Cfr. 2.º dist. 28, quæst. 1, art. 1 corp.

ipso includuntur, ut cognitio veritatis et alia hujusmodi (1). Jam vero non semel docet idem Aquinas, in hac vita voluntatem nullum habere actum simpliciter necessarium, siquidem a nullo objecto necessatur quoad exercitium (2). Ergo illa inclinatio nequit esse necessaria nisi quoad specificationem. Inclinatio autem necessaria voluntatis quoad specificationem aliud non est, nisi ipsa ejus virtus naturalis tendens in bonum; namque ita est conformata, ut nequeat circa bonum sub ratione boni et circa beatitudinem exercere aliam speciem actus, nisi amoris vel prosecutionis. Ille ergo instinctus non est, nisi ipsa vis naturalis voluntatis urgens nos ad quærendum bonum, sicut virtus ignis urget illum ad comburendum, ita tamen ut actus secundus seu volitio actualis, naturalem illam vim et pronitatem consequens, nequeat exerceri nisi circa bona concreta et determinata, quæ per intellectum proponuntur et semper cum indifferentia et sine necessitate (3). Et sic explicat mentem S. Thomæ Cardin. Cajetanus his verbis: «*Quamvis primus actus sit ex instinctu dato ab exteriori, non objecto, sed causa effectiva, Deo; ipsa tamen (voluntas) jam ex hac finis volitione se ipsam movet ad volendum alia propter finem, quod brutis non convenit, quoniam ad omnia moventur ab instinctu. Est igitur Auctoris sententia, quod, sicut generans grave dat gravi naturalem appetitum motus et loci deorsum, et propterea, cessante impedimento, grave ex appetitu accepto movetur deorsum, et quiescit ibi; ita genitor voluntatis dat ei naturalem inclinationem in bonum, ita quod, proposito per intellectum bono absque impedimento, voluntas tendit in illud actu elicto, qui est volitio* (4). Unum tamen addo, etiamsi inclinatio illa naturalis foret vera motio per modum actus secundi a Deo solo procedens et voluntati impressa, solum sequeretur ex mente S. Thomæ necessariam esse præviam motionem ad primum

(1) *Ibid.* Cfr. 1 p. quest. 82, art. 1, 2; 1. 2.º quæst. 10, art. 1.

(2) Vide 1 p. quest. 82, art. 2; 1. 2.º quæst. 10, art. 2; *de malo* quæst. 6, art. unic. in corp. et ad 7.um

(3) Videatur S. Thom. in 4.^a dist. 49, quæst. 1, art. 3, solut. 3, cujus verba supra dedimus.

(4) 1.º *Cont. Gent.* cap. 67. *Item, contingens.* Cfr. *ibi.* lib. 2.º, cap. 27; *de Verit.* quæst. 22, art. 6, et quæst. 6, art. 1; ad 8.um

actum voluntatis, non vero ad omnes, multoque minus physicam prædeterminationem thomisticam.

Dices 1.º, hæc omnia intelligi non posse in eo sensu, ut excludatur etiam determinatio proveniens a Deo, sed solum determinatio, quæ ab aliis causis externis procedat. Et sane S. Thomas dicit etiam hæc: *Causa, quæ est ex se contingens, oportet, ut determinetur ab aliquo exteriori ad effectum* (1). Oportet ergo semper ponere aliquod determinativum extrinsecum voluntatis ex doctrina Aquinatis: cum ergo in locis citatis superius excluditur aliud voluntatem determinans, non debemus intelligere Deum quoque excludi, ne dicamus pugnare secum ipso S. Doctorem.

Respondeo, evidens esse ex contextu locorum illorum, quod etiam Deus excludatur, cum voluntas dicitur a nullo alio determinari, non solum quia dicitur universaliter voluntas a nullo alio determinari, sed se ipsam determinare, verum etiam quia sæpe fit comparatio inter determinationem voluntatis ad finem ultimum et ad media, ad bonum in genere et ad bona particularia. Et ad primum dicitur expresse determinata esse a Deo, et ad alterum a nullo esse determinata, sed se ipsam per consilium rationis aut etiam per appetitum finis determinare. Quæ vera esse non possunt secundum exceptionem atque interpretationem adversariorum. Neque vero est ulla pugna in doctrina S. Thomæ, tum quia causa contingens, quam docet determinandam esse ab aliquo exteriori, intelligi potest causa indifferens indifferencia pure passiva et proveniente ex incompleta virtute ad agendum; tum etiam quia licet intelligatur causa indifferens indifferencia activa, semper verificatur in aliquo vero sensu, quod ab aliquo exteriori determinetur in doctrina Aquinatis, secundum quem, ut vidimus, voluntas tandem nihil amplectitur, nec se determinat nisi per consilium rationis, quod aliquid extrinsecum et ipsi voluntati, vel per appetitum finis, qui etiam est quidam distinctum, ac proinde sibi in hoc sensu externum.

Dices 2.º S. Thomas videtur agnoscere duplicem determinationem, alteram necessitantem, alteram non necessitantem: et primam tantummodo excludit a voluntate libera, non vero

(1) 1 p. quest. 10, art. 3, ad 5.um

secundam. Et hæc est præcise determinatio, qua Deus voluntatem ad omnem actum determinat, siquidem proprium ejus est movere omnia agentia pro singulorum conditione; necessaria ut necessario, libera ut libere agant. Audiatur Angelicus: *Ad providentiam divinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed servare. Unde omnia movet secundum eorum conditionem, ita quod ex causis necessariis per motionem divinam consequuntur effectus ex necessitate, ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingentiter. Quia igitur voluntas est activum principium, non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa; sic Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus ejus contingens, et non necessarius, nisi in his, ad quæ naturaliter movetur* (1). Et alibi: *Voluntas dicitur habere dominium sui actus non per exclusionem causæ primæ, sed quia causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam, sed determinatio actus relinquatur in potestate rationis et voluntatis* (2).

Respondeo 1.º Manifeste patet ex contextu locorum a nobis adductorum, excludi omnem determinationem, sive necessitantem, sive non necessitantem, ab extrinseco proveniente, cum expresse dicat sæpius S. Doctor, voluntatem determinare se ipsam, sive per consilium rationis, sive per appetitum finis, addens, quod interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bonum, sicut in his, quos movet per gratiam (3). Accedit, quod etiam docet S. Thomas, voluntatem solum ad primum actum moveri ab aliquo extrinseco principio, ad reliquos vero se ipsam movere.

Respondeo 2.º Jam ostendimus fuse suo loco determinationem, qualem docent Thomistæ, re vera voluntatem necessitare ad actum, quippe quæ antecederet et ex natura sua pugnat cum omissione actus, nec proinde relinquit voluntati dominium actus sui, nec potestatem agendi vel non agendi.

(1) 1. 2.^a quest. 10, art. 4.

(2) De Potent. quest. 3, art. 7, ad 13.um

(3) 1. 2.^a quest. 9, art. 6, ad 3.um

Dices 3.º Quod voluntas moveatur a Deo, non impedit quominus se ipsam moveat. Ergo nihil evincitur his testimoniis, cum potissimum nulla causa secunda moveat nisi *mota a prima*, ut tenet communis Philosophorum sententia.

Respondeo. Neg. Conseq. Ratio a nobis facta valde est efficax. Quia ex altera parte in aliquo vero sensu etiam voluntas non movet se ipsam, nisi *mota a causa prima*; ex altera vero parte salvari debet differentia inter voluntatem et alias causas assignata ab Angelico, secundum quem *creaturam rationalem Deus ordinat ad agendum voluntarie et per se, sed alia creaturæ non agunt nisi mota ex operatione divina* (1); *et illa, quæ rationem habent, se ipsa movent ad finem, quia habent dominium suorum actuum per liberum arbitrium; illa vero, quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quasi ab alio mota, non autem a se ipsis* (2). Salvantur autem hæc duo optime, et simul ostenditur vis argumenti. Nam voluntas non movet se nisi *mota a Deo*, quia non movet se nisi per virtutem acceptam a Deo, et per inclinationem: in bonum sibi naturaliter impressam. Movet autem se, quia, iis duobus suppositis, quod voluntas hoc particulare bonum vel aliud amplectatur, ipsa est in causa, secus atque fit in brutis, v. gr. Nam bruta ita sunt natura comparata, ut, quovis proposito objecto, quod sibi bonum sit, nequeant non appetere. Cum ergo aliunde ipsa cognitio prævia, per quam aliquid ut sibi conveniens apprehendunt, utpote particularis et sensibilis, necessaria sit et quasi extrinsecus sibi imposita; sequitur, bruta nihil appetere nisi ex instinctu et naturali inclinatione; adeoque non sunt causa suæ appetitionis, nisi quia illam eliciunt. At non sic voluntas. Quia enim nullum est objectum nullaque cognitio objecti in hac vita, a qua pertrahatur ad actum appetitionis, sed semper retinet nativam suam indifferentiam, ipsa debet consilio rationis (quod et ipsum ex suo arbitrio pendet, neque ab alio sibi imponitur) se ad actum inclinare vel ab eo retrahere, prout hic et nunc sibi libeat, adhuc retinens dominium sui actus et potestatem aliter agendi. Ergo hic et nunc ipsa est

(1) 1. p. quest. 10, art. 12 ad 3.um.

(2) 1. 2.º quest. 1, art. 2.

causa, cur ad hoc objectum hic et nunc tendat, et a nullo alio sibi hoc imponitur; quia *circa objectum determinatum potest uti actu suo, cum voluerit, vel non uti, potest enim exire in actum volendi respectu cujuslibet, et non exire* (1) Et propterea S. Thomas agentia libera vocat *causas sibi agendi*, docetque eas se agere, se movere (2). Nunc ergo vides vim argumenti. Si repugnat S. Thomæ præmotio in iis, quæ non se movent, a fortiori et specialissime repugnabit in iis, quæ se movent.

Probatur jam 2.º propositio. S. Thomas hanc statuit differentiam inter id, quod sequitur necessario ab aliqua causa, et inter id, quod contingenter ac libere, quod *contingens...*, *sic in sua causa est, ut non esse ex ea possit, et esse; necessarium vero ex sua causa non potest non esse* (3). Atqui doctrina hæc stare nequit cum physica prædeterminatione.

Sane, admissa illa, nulla datur amplius causa in operando contingens, ac proinde nullus actus est effectus liber. Nam prædeterminatio se tenet ex parte causæ, et antecedit operationem ejus. Ergo causa considerari potest vel præcisa a præmotione, vel præmota, id est, in sensu diviso vel in sensu composito præmotiois. In primo casu, causa nequit agere omnino, siquidem sine præmotione agens creatum prodire in actum non valet; et sic effectus hujusmodi causæ *non potest esse*. In altero casu, agens, ex mente Prædeterminantium, non potest non agere, atque adeo effectus *non potest non esse*. Nempe effectus omnis causæ secundæ, si necessaria sit præmotio, aut erit *impossibilis*, aut *necessarius*, prout non adsit, vel adsit præmotio; nullus vero erit *contingens*.

Probatur 3.º Sæpe docet S. Thomas diversimode movere Deum causas necessarias et liberas ad actus suos (4): unde etiam distinguit agentia creata in ea, quæ se agunt, et in ea

(1) *De Verit.*, quest. 22, art. 6.

(2) *Cont. Gent.*, cap. 48; lib. 3, cap. 110.

(3) 1.º *Contr. Gent.* cap. 67. Item *contingens*. Cfr. *ibid.*, lib. 2, cap. 27; *de Verit.* quest. 22, art. 6, et quest. 6, art. 3, ad 8.um.

(4) 1. p. quest. 9, art. 12, ad 3.um; quest. 83, art. 1, ad 3.um; 1. 2.º quest. 10, art. 4; quest. 51, art. 4, ad 2.um; quest. 109, art. 1; *de malo*, quest. 6, art. unico, ad 7.um; 2.º dist. 25, quest. 1, art. 1, ad 3.um; In epist. 2.^{am} ad *Corinth.* cap. 3, lect. 1; *Quodlib.* 1, art. 7, ad 2.um.

quæ aguntur (1). Atqui si etiam liberis causis necessaria est irresistibilis illa ex natura sua præmotio Thomistarum, omnia agentia revera agentur non solum ratione naturalis inclinationis in bonum, quo sensu concedit S. Doctor omnia agi a causa prima (2), sed etiam respectu omnium et singularum operationum; et atque adeo nulla videtur assignari posse differentia inter modum motionis causarum liberarum et necessariarum. Omnes siquidem dicuntur pariter egere præmotione; et si præmoventur, simili modo repugnat, quod non agant.

Dices fortasse, motus potentiæ liberarum præsupponere indifferens iudicium de objecto; secus vero motus potentiæ necessariarum.

Respondeo. Jam dudum præoccupaverat S. Thomas hanc difficultatem, dicens, differentiam potentiæ appetitivæ desumptam ex differentia apprehensionum præcedentium, esse differentiam accidentalem et ex consequenti, veram autem differentiam petendam esse ex modo tendendi potentiæ illarum ad sua objecta, ut nempe potentiæ liberæ tendant non determinatæ ab alio, sed determinando sibi suas inclinationes, secus vero potentiæ necessariæ (3).

Probatur 4.º Doctrina est S. Thomæ, voluntatem posse divinæ motioni resistere. Atqui impossibile est voluntatem physicæ prædeterminationi resistere. Ergo nunquam eam docuit Aquinas.

Major constat ex pluribus locis. En aliqua: *Omnis forma inclinatur ad suum subjectum secundum modum naturæ ejus. Modus autem naturalis intellectualis naturæ est, ut libere feratur in ea, quæ vult. Et ideo inclinatio gratiæ non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non uti, et peccare* (4). Item: *Deus movet omnia secundum modum eorum, et ideo divina motio a quibusdam participatur cum necessitate, a natura autem rationali cum libertate propter hoc, quod virtus rationalis se habet ad opposita. Et ideo sic Deus movet mentem*

(1) 1 p. quæst. 22, art. 2, ad 4.um; 1. 2.^æ quæst. 1, art. 2.

(2) 1 p. quæst. 69, art. 1, ad 2.um

(3) *De verit.*, quæst. 22, art. 4, ad 1.um et 2.um

(4) 1 p. quæst. 62, art. 3, ad 2.um

humanam ad bonum, quod tamen potest huic motioni resistere (1). Idem patet ex eo, quod voluntas, etiam prout a Deo mota, debet suam servare libertatem. Nam ad libertatem, docente Angelico, requiritur habere dominium actus, etiam dum adest divina motio, secus enim pro tempore, quo durat illa motio, non amplius foret voluntas libera. *Et ideo ex conditione sua sequitur, quod rectum ordinem tenere possit tendendo in finem, et etiam deficere. Si autem inevitabiliter in finem tenderet per divinam providentiam, tolleretur sibi conditio suæ naturæ, ut dicit Dionysius (cap. 4 de Divin. Nominib.) Et ideo taliter instituta est, ut etiam deficere posset, ita tamen, quod in potestate ejus esset deficere vel non deficere: quod non erat in defectu naturalis principii* (2).

Probatur 5.º Sententia est S. Thomæ quamlibet formam intrinsecè ac physice inhærentem potentiæ, unde irresistibiliter sequatur actio, auferre libertatem illius, et inducere necessitatem. Atqui prædeterminatio est forma vel actus physice inhærens voluntati, si Thomistas audiamus, illaque dum adest, impediri nequit actio voluntatis. Ergo sine ingenti injuria imponi nequit præmotio physica Angelico Doctori.

Major probanda est tantummodo, quia Minor continet adversariorum doctrinam, et consequentia negari nequit, nisi supponendo, quod S. Thomas non admiserit voluntatis nostræ libertatem.

Itaque S. Thomas solvens hanc objectionem contra scientiam futurorum contingentium: *Omne scitum a Deo necesse est esse... Sed nullum contingens futurum necesse est esse. Ergo nullum contingens futurum est scitum a Deo* (3); sic scribit: *Hec propositio: Omne scitum a Deo necessarium est esse, consuevit distingui, quia potest esse de re, vel de dicto* (4). *Si intelligatur de re, est divisa et falsa; et est sensus: omnis res, quam Deus scit, est necessaria. Vel potest intelligi de dicto, et*

(1) Quodlib. 1, art. 7, ad 2.um. Cfr. 2.^a dist. 28, quæst. 1, art. 2, ad 4.um; *de verit.* quæst. 22, art. 8 corp.

(2) 1.^a dist. 30, quæst. 2, art. 2, corp. post med.

(3) 1 p. quæst. 14, art. 13, arg. 3.º

(4) Revoca in mentem quæ in *Dialectica* docuimus de propositionibus modalibus; num. 114, pag. 257.

sic est composita et vera; et est sensus: Hoc dictum, scitum a Deo esse, est necessarium, Sed obstant quidam dicentes, quod ista distinctio habet locum in formis separabilibus a subjecto; ut si dicam: Album possibile est nigrum esse, quæ quidem de dicto est falsa, et de re est vera; res enim, quæ est alba, potest esse nigra; sed hoc dictum: Album esse nigrum, nunquam potest esse verum. In formis autem inseparabilibus a subjecto non habet locum prædicta distinctio; ut si dicam: Corvum nigrum possibile est esse album; quia in utroque sensu est falsa, Esse autem scitum a Deo est inseparabile a re, quia quod est scitum a Deo, non potest esse non scitum. Cui objectioni sic respondet S. Doctor: Hæc autem instantia locum haberet, si hoc quod dico, scitum, importaret aliquam dispositionem subjecto inbarentem; sed cum importet actum scientis, ipsi rei scitæ, licet semper sciatur, potest aliquid attribui secundum se, quod non attribuitur, in quantum stat sub actu sciendi: sicut esse materiale attribuitur lapidi secundum se, quod non attribuitur ei, secundum quod est intelligibile (1).

Aliis verbis dicitur, quod, si scientia divina aliquid physice inhærens rebus scitis importaret, certitudo et infallibilitas scientiæ rei scitæ in se ipsa necessitatem imponeret; quia vero scientia nihil ponit in rebus scitis, possunt hæc esse penitus contingentes et liberæ, quamvis habeant necessitatem, prout subjacent infallibili scientiæ. Idem docet S. Thomas in quaestione sexta de Veritate (2), exponens, quomodo certitudo et infallibilitas divinæ prædestinationis nullatenus auferat in prædestinato potentiam ac libertatem moriendi in peccato, prout absolute et in se consideratur, quia prædestinatio est actus divinæ mentis, qui nihil physice inhærens imprimat prædestinato nisi solam denominationem, ideoque prædestinatus in se retinet integram totam suam virtutem physicam bene vel male agendi, non obstante prædestinatione. Secus feret, si prædestinatio aliquid physicum imprimeret prædestinato, quia sic suam infallibilitatem et impossibilitatem de opposito (quia prædestinatio certissima et infallibilis est) imponeret prædestinato, qui proinde a se ipso impotens foret

(1) 1 p. quest. 14, art. 13, ad 3.um.

(2) De Verit. quest. 6, art. 1, ad 8.um.

moriendi in peccato (1). Et secundum hanc doctrinam alibi negat voluntatem, etiamsi sufficienter ab aliqua causa moveri ad actum ponatur, reapse necessitari, dummodo possit impedire effectum illius, apponendo aliquod impedimentum, sicut etiam aliquis non ex necessitate caleferet, si possit calidum a se repellere (2). Unde concludit nunquam voluntatem in hac vita necessitari, quia potest per ipsam voluntatem impedimentum præstari, vel removendo talem considerationem, quæ inducit eum ad volendum vel considerando oppositum, scilicet quod hoc, quod proponitur ut bonum, secundum aliquod non bonum est (3).

Probator 6.º Si S. Thomas physicam prædeterminationem Thomistarum docuisset, non negasset cognitionem futurorum liberorum in suis causis fore tantum conjecturalem. Nam præmotio est ultimum complementum causæ agentis, infallibiliter connexum cum actu secundo; unde assignatur a Thomistis tamquam medium infallibilis cognitionis. Atqui tamen S. Thomas cognitionem effectuum liberorum in suis causis solum conjecturalem esse, posse pro quocumque intellectu, etiam pro Deo, docuit (4); et ideo non aliter explicat certam cognitionem eorum in Deo, nisi quia Deus eos videt non

(1) Cir. Quodlib. 12, art. 3, ad 2.um; 1 p. quest. 23, art. 6, ad 2.um.

(2) De Malo, quest. 6, art. unic., ad 7.um.

(3) Ibid. ad 15.um.

(4) Itaque quando scripsit Dominicus Bañez (In 1.^{am} p. quest. 14, art. 13 in principio, conclusio 4.ª), etiamsi Deus cognosceret futura libera solum in suis causis, scientiam illius fore certam et infallibilem; aperte contradixit Angelico Doctori, sic scribenti: *Contingens impediri potest, antequam sit in esse productum, quia tunc non est nisi in causis suis... Sed postquam jam contingens in esse productum est, jam non potest impediri. Et ideo de contingente, prout est in presenti, potest esse iudicium illius potentie vel habitus, in quo nunquam falsitas invenitur... Ex quo patet contingens, ut futurum est, per nullam cognitionem sciri, cui falsitas subesse non possit; unde cum divinæ scientiæ non subsit falsitas, nec subesse possit, impossibile esset, quod de contingentibus futuris scientiam haberet Deus, si cognosceret ea, ut futura sunt (De Verit. quest. 2, art. 12, corp.)*

Idem repetit alias in locis citatis. Atque ideo tam sollicite semper notavit S. Doctor, Deum futura videre in se ipsis, ut sic infallibilitatem ac certitudinem divinæ scientiæ tueretur.

solum in causis suis; sed etiam *in se ipsis*, prout sunt ab aeterno praesentes (1).

§ II.—AN S. THOMAS DOCUERIT PRAEDETERMINATIONEM
AD ACTUS MALOS.

322. PROPOSITIO 2.^a Ex doctrina S. Thomae repugnat voluntatem ad malas actiones praedeterminari.

Ex doctrina
S. Thomae re-
pugnat volunta-
tem ad malas
actiones praede-
terminari.

Propositio haec praecedentem confirmat, quia si ad actus malos voluntas praedeterminatione non eget ex mente S. Thomae, jam certum erit generalem doctrinam adversariorum exceptionibus limitari a S. Doctore; ideoque conformem eidem non esse. Age vero, nihil facilius est, quam, quae asserimus, probare.

1.º *Deus est universale principium omnis interioris motus humani; sed quod determinetur ad malum consilium voluntas humana, hoc directe quidem est ex voluntate humana, et diabolo per modum persuadentis vel appetibilia proponentis* (2).

Quo in loco duo evidentissime habentur, quorum utrumque rem nostram maxime attingit, quemadmodum concludebat P. Ferdinandus Bastida coram Paulo V disputans contra Thomistas in Congregationibus *de Auxiliis* (3). Alterum est, in via D. Thomae nullam esse consequentiam, si ex eo quod Deus est universale principium omnis interioris motus humani, inferatur praedeterminari ab ipso voluntatem ad omnes suos motus, quicumque illi sint. Nam licet hic S. Thomas hoc principium assumat, nihilominus non propterea tribuit Deo praedeterminationem voluntatis ad malum consilium, sed voluntati et diabolo. Alterum est, Deum non praedeterminare

(1) 1 p. quaest. 14, art. 13; 1.º dist. 38, quaest. 1, art. 5, corp. et ad 2.um et 4.um in fine, et ad 5.um; 1.º *Contr. Gent.* cap. 67 initio; *de Verit.* quaest. 2, art. 12 corp. et ad 1.um, 2.um et 6.um Cfr. Cajetan. in 1.um p. quaest. 14, art. 13; Ferrariensi in lib. 1.um *Contr. Gent.* cap. 67.

(2) 1. 2.^{ae} quaest. 80, art. 1, ad 3.um Cfr. *ibid.* in corp.

(3) Apud Livin. Meyer, *Historia Controvers.* lib. 6, cap. 18, pag. 679, col. 2.

physice voluntatem ad actus malos, nec proinde ad omnes actus; nam actus malus unus ex voluntatis actibus est. Quidquid ergo moderni Thomistae moliantur, extorquere a D. Thoma non poterunt physicam omnium actuum nostrorum praedeterminationem.

2.º S. Thomas discrete docet, quod *Deus... non potest esse directe causa peccati, vel sui vel alterius, quia omne peccatum est per recessum ab ordine, qui est in Deum, sicut in finem; Deus autem omnia inclinatur, et convertit in se ipsum sicut in ultimum finem* (1). Atqui si Deus praedeterminaret, esset directe causa peccati. Nam peccatum causatur directe inclinando... voluntatem suam vel alterius ad peccatum, ut ibidem tradit Angelicus. Jam vero, qui praedeterminat, inclinatur, et quidem indeclinabiliter, ad actum. Ergo.

3.º *Confirmatur*, quia non aliam inclinationem in peccatum causare Deus potest, docente D. Thoma, nisi pure negativam. *Deus*, inquit, *non eodem modo inclinatur voluntatem in bonum et in malum. Inclinat siquidem voluntatem in bonum administrando virtutem agendi, et directe movendo in bonum; sed ad malum dicitur inclinare, in quantum gratiam non praebet, per quam quis a malore traheretur* (2), *vel in quantum non prohibet* (vel impedit) *bonum, qui faciat malum, ut alibi scribit* (3). Dicant, quaeso, Praedeterminantes, num sit idem praedeterminare, ac non praebere gratiam, vel non impedire, seu permittere malum?

Idipsum adhuc expressius alibi docetur: *Deus dicitur tradere aliquis in reprobum sensum, vel inclinare voluntatem in malum, non quidem agendo vel movendo, sed potius deserendo et non impediendo. Sicut si aliquis non daret manum cadenti, diceretur esse causa casus illius* (4). An perinde est praedeterminare, ac non dare manum cadenti? Vel an dici potest praedeterminare ad actum, qui non agit, nec movet ad illum?

(1) 1. 2.^{ae} quaest. 79, art. 1, corp.

(2) 2.^{ae} dist. 37, quaest. 2, art. 1, ad 1.um Cfr. *de Verit.* quaest. 22, art. 8, fin. *Et per hoc patet.*

(3) 1. 2.^{ae} quaest. 79, art. 1, corp. et ad 1.um

(4) *De Malo*, quaest. 3, art. 1, ad 1.um et 3.um Cfr. lect. 7, in cap. 1.um *Ad Romanos*, post medium.

Ne vero ulla relinqueretur nobis dubitatio de mente sua, fufius declaratos voluit Aquinas modos, secundum quos Deus intelligi potest esse causa peccati, mere negative se habendo. Etenim *inveniuntur*, inquit, *quædam in Scrip- turis, ex quibus videtur, quod Deus sit aliquibus causa peccandi. Dicitur enim: Ego induravi cor ejus (Pharao- nis) et servorum illius (Exod. cap. 10, vers. 1). Et: Excæca cor populi hujus, et aures ejus ægrava, et oculos ejus claude, ne forte videat oculis suis.... et convertatur, et sanem eum (Isaïæ cap. 6, vers. 10): Errare nos fecisti de viis tuis: indurasti cor nostrum, ne time- remus te (Isaïæ cap. 63, vers. 17). Et ad Romanos (cap. 1, vers. 28), dicitur: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conveniunt. Quæ omnia secundum hoc intelligenda sunt, quod, Deus aliquibus non confert auxilia ad vitandum peccatum, quod aliis quibusdam con- fert. Hoc autem auxilium est non solum infusio gratiæ, sed etiam exterior custodia, per quam occasiones peccandi homini- ex divina providentia tolluntur, et provocantis ad peccatum comprimuntur: adjuvat etiam Deus hominem contra peccatum, per naturale lumen rationis et alia naturalia bona, quæ homini confert. Cum ergo hæc auxilia aliquibus subtrahit pro merito suæ actionis, secundum quod ejus justitia exigit, dicitur eos obdurare vel excæcare, vel aliquid eorum quæ dicta sunt (1). Estne possibile, ut, si S. Thomas admittebat physicam præmotionem ad peccatum, non ejus meminisset inter eos modos, quibus Deus videri possit hominem inclinare in peccatum? An non magis ac verius inclinatur in peccatum, qui in illum ipsum voluntatem intrinsecus instigat, ac phy- sice impellit, quam qui negat auxilia, quibus voluntas robo- retur ne succumbat peccato?*

4.º Et hinc urgetur argumentum. Nam si Deus præde- terminaret ad peccatum, ex doctrina Aquinatis esset causa illius directe et per modum *perficentis*. Atqui hoc et absur- dissimum est, et aperte contra S. Thomam. Ergo...

Major patet. Nam, docente Angelico, *causa aliquid mo- vens multipliciter dicitur, quandoque enim dicitur causa id,*

(1) 3.^a *Contr. Gent.* cap. 163 fin.

quod est disponens, vel quod est consilians, vel quod est præcipiens: quandoque vero dicitur causa id, quod est perfi- ciens, et hæc proprie et vere causa dicitur; quia causa est, ad quam sequitur effectus, ad actionem autem perficentis statim effectus sequitur, non autem ad actionem disponentis, vel con- sulentis, vel imperantis. S.asio enim non cogit intuitum, ut Augustinus dicit in libro Octoginta Quaestionum (Quæst. 4.^a a medio). Quid autem significet S. Thomas per causam perfi- cientem, declarat ipsemet disertissime. Sicut... in formis producentis, inquit, causa perficentis est, ex cujus actione di- recte consequitur forma, ita in actibus elicendis causa perficentis est, ex cujus actione agens directe inclinatur ad agendum. Peccatum autem non est forma, sed actus; illud ergo per se potest esse causa peccati, quod potest directe movere volun- tatem ad actum peccati (1).

Jam quid est directe movere voluntatem ad actum pec- cati ex Aquinate? *Aliquis directe est causa alicujus actus non nisi per hoc, quod principium proprium illius actus movet ad agendum. Proprium autem principium actus peccati est voluntas, quia omne peccatum est voluntarium. Unde nihil potest esse directe causa peccati, nisi quod potest movere voluntatem ad agendum. Voluntas autem a duobus moveri potest: uno modo ab objecto, sicut dicitur quod appetibile ap- prehensum movet appetitum; alio modo ab eo, quod interius in- clinat voluntatem ad volendum (2).*

Sequitur ergo, quod *causa perficentis et propria voluntarii actus sit solum id, quod operatur interius; hoc autem nihil aliud esse potest, quam ipsa voluntas sicut causa secunda, et Deus sicut causa prima (3).* Hinc non semel S. Thomas ideo negat diabolus posse directe inducere voluntatem, quia nihil in- trinsecum operari per se atque immediate potest, quo illa in se ipsa inclinetur ad malum, sed solum inducit persuadendo vel aliis mediis pure moralibus alliciendo (4), ac proinde

(1) *De malo*, quæst. 3, art. 3.

(2) 1. 2.^æ quæst. 80, art. 1.

(3) *De malo*, quæst. 3, art. 3 prop. fin. corp.

(4) *Vide de malo*, quæst. 3, art. 3, corp. et ad 2.um, 4.um, 13.um, et 15.um; 1. 2.^æ quæst. 80, art. 1, corp. fin. et ad 5.um

solum extrinsecus movendo voluntatem (1). Atqui prædeterminatio est vera motio physica voluntati impressa, est verissime aliquid interius factum a Deo. Ergo si Deus prædeterminat ad malum actum, est causa peccati per *modum perficientis*. Ideoque ex doctrina Angelici, posita prædeterminatione, Deus foret *directe* causa peccati. Stat ergo Major argumenti nostri.

Probaturo vero Minor facillime, tum quia movere directe ad peccatum est res per se repugnans Dei sanctitati, justitiæ ac veritati, siquidem multimodis per hortationes, per minas, per parata sordibus atrocissima supplicia, perque multiplicem gratiæ influxum deterret homines a peccato; tum quia secus Deus esset magis causa peccati, quam ipse diabolus, inimicus naturæ humanæ, cuius invidia mors introivit in orbem (2), quod horret mens christiana vel cogitare. Et ratio est, quia diabolus humani peccati causa esse potest per modum disponentis, vel persuadentis, interius aut exterius, aut etiam per modum præcipientis, ut apparet in his, qui se manifeste diabolo subdiderunt; sed per modum perficientis causa esse non potest (3).

Quod vero id sit contra S. Thomam probatur ex clarissima ejus doctrina. Nihil, inquit, potest directe esse causa peccati, nisi quod potest movere voluntatem ad agendum, et quidem interius inclinando eam ad volendam, sicut explicat S. Doctor (4). Hoc autem, pergit Aquinas, non est nisi vel ipsa voluntas, vel Deus, ut supra ostensum est (1. 2.^a quest. 9, art. 3; 4 et 6). Deus autem non potest esse causa peccati, ut dictum est supra (1. 2.^a quest. 79, art. 1, ubi ostenditur Deum nullo modo, neque indirecte, nedum directe, esse causam peccati). Relinquitur ergo, quod ex hæc parte sola voluntas hominis sit directe causa peccati (5).

(1) De malo, quest. 3, art. 3, ad 14.um; 1. 2.^a, quest. 80, art. 2.

(2) Sapient. cap. 2, vers. 24.

(3) De malo, quest. 3, art. 3.

(4) 1. 2.^a quest. 80, art. 1.

(5) 1. 2.^a quest. 80, art. 1. Cfr. de malo, quest. 3, art. 3 fin., ubi idem diserte repetitur.

Dices forte 1.º Deum ex S. Thoma ideo non dici esse directe causam peccati, quia licet moveat ad actionem materiale, non tamen movet ad malitiam formalem ejus, quia intendere illam nequit ex sua sanctitate.

Respondeo, apertam esse mentem S. Thomæ in prædicto loco; ideo enim negat Deum esse directe causam peccati, quia non est causa perficiens illius; et ideo non est causa perficiens illius, quia nequit inclinare voluntatem ad actum peccati, non vero quia nequit intendere aut amare malitiam moralem, quamvis et hoc verum sit. Unde alibi etiam sic scripsit: *Illud dicitur in malum cooperari, quod inclinatur ad actionem, secundum quod actio deformitatem substat, unde mala est: hoc autem Deo non convenit et ideo non oportet, ut ad malum cooperari dicatur, quamvis actionis illius causa sit, in qua malum consistit, secundum quod influit agentis esse, posse et agere, et quicquid perfectionis in agente est* (1).

Cæterum, ut qui alterum instigat ad peccandum, causa fiat peccati, necesse non est, ut malitiam ipsam formalem peccati intendat; sed sufficit, ut actum ipsum necessario ac per se connexum cum malitia velit, atque ad illum inducat, eo enim ipso consequenter ipsam malitiam velle censetur, atque adeo reus fit peccati.

Dices 2.º S. Thomas hoc videtur statuere discrimen inter hominem peccantem et Deum efficientem actum peccati, quod ille, licet per se non velit deformitatem peccati, tamen deformitas peccati aliquo modo cadat sub voluntate peccantis, dum scilicet magis eligit deformitatem peccati incurrere, quam ab actu cessare, deformitas vero peccati nullo modo cadit sub voluntatem divinam (2). Ergo non videtur esse contra mentem Angelici, quod Deus moveat voluntatem ad peccatum, dummodo solum intendat actum materiale, non vero deformitatem ejus.

Respondeo, neg. conseq. Doctrina antecedentis verissimam est, et locum habet in concursu simultaneo. Si vero ponatur Deus prævia sua motione prædeterminante inclinans

(1) 2.^a dist. 37, quest. 2, art. 2, ad 2.um.

(2) De malo, quest. 3, art. 2, ad 1.um Cfr. 1. 2.^a quest. 79, art. 2, ad 2.um.

voluntatem: indeclinabiliter ad actum malum, non intelligitur, quomodo Deus causa foret tantum actus materialis, cui substat deformitas, et non etiam deformitatis ipsius, ut jam fusiis alibi docuimus.

Cæterum si doctrina illius antecedentis applicari posset ad physicam præmotionem, cur S. Thomas negat Deum esse posse causam perficientem, id est, immediate inclinantem ad actum malum? Cur negat Deum posse *positive* inclinare voluntatem ad peccatum, et solum dicit inclinare *negative*, quatenus subtrahit gratias et auxilia, quibus resistere valeret pravis suggestionibus? (1). Cur *ex professo* declarans modum diversum, quo Deus inclinat voluntatem in bonum et in malum, non aliam differentiam meminit, nisi quod in bonum quidem inclinat *administrando virtutem agendi, et directe movendo in illud, ad malum vero, in quantum gratiam non præbet, vel in quantum non impedit, quin faciat malum?* (2). Hæc certe explicatio in sententia Prædeterminantium ad malum non sufficeret, et ideo recurrit ad motionem prædeterminantem in actum physicum et materialem peccati, quem tamen recursum non dixit esse necessarium Aquinas.

Quæ vero P. Didacus Alvarez urget (3) ex libr. 2, distinct. 37, quæst. 2, art. 2, in favorem prædeterminationis in malum, inania prorsus sunt, et facile solvuntur ex dictis; ibi enim S. Thomas solum intendit probare, Deum efficere actum ipsum peccati, qui est aliquid physicum, id autem verificatur per solum concursum simultaneum. Ex eo ergo quod S. Doctor dicat actionem peccati, in quantum actio est, esse a Deo, nequit inferri S. Thomam docuisse præmotionem (4).

§ III.—SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

323. Jam plurima argumenta ex S. Thoma in favorem prædeterminationis deprimi solita præoccupata, et soluta

(1) Recole loca paulo superius citata.

(2) 2.º dist. 37, quæst. 2, art. 1. ad 1.um; 1. 2.º quæst. 79, art. 1, corp. et ad 1.um.

(3) Apud Suarez, libr. 3 de Grat. cap. 49, initio; et apud Ruiz de Montoya, De voluntate Dei, disp. 39, sect. 2, num. 17.

(4) Vide Suarez, et Ruiz, loc. cit.

manent ex hactenus dictis. Pauca, quæ supersunt, dissipanda sunt, ut ultimum hoc effugium præcludamus adversariis nostris (1).

Obji. 1.º *Operatio causæ secundæ, testante D. Thoma, semper fundatur super operatione causæ primæ, et præsupponit eam* (2). Atqui id verum esse nequit, nisi motio divinæ præcedat omnem quamcumque operationem causæ secundæ. Ergo.

Respondeo, *neg.* consequentiam. Ex eo enim loco solum inferitur, quod *aliquo modo* moveri a prima debeat omnis causa secunda ad operandum, non vero quod moveri debeat physica prædeterminatione.

At jam vidimus plures modos, secundum quos Deus movere causas secundas dicitur ex Angelici doctrina. Itaque omnis operatio creaturæ semper fundatur super operatione causæ primæ, quia nequit agere sine virtute per operationem divinam accepta, et naturaliter inclinata in consentaneas operationes, atque ad eas applicata. Et hæc est mens Aquinatis in objecto loco, sic enim pergit post citata verba: *Et ideo oportet, quod omnis operatio animæ procedat ex suppositione ejus, quod inditum est animæ ex impressione primi agentis, Dei scilicet. Et ideo videmus ex parte intellectus, quod ad nihil intelligendum anima potest procedere, nisi ex suppositione illorum, quorum cognitio est ei innata. Et propter hoc non potest assentire alicui, quod sit contrarium his principiis, quæ naturaliter cognoscit. Et similiter oportet esse ex parte voluntatis. Unde cum ex impressione primæ causæ, Dei, hoc animæ irsit, ut bonum velit, et perfectum bonum tamquam finem ultimum appetat, impossibile est, quod contrarium ejus in appetitu illius cadat* (3). Vides hic perspicue, quam operationem Dei intelligat S. Thomas, cum scribit in illa fundari semper operationem creaturæ? Est nempe illa, qua a Deo imprimitur causæ naturali inclinatio ad operationes et fines, ad quos

(1) Quo vero nostris diebus produxit in medium R. P. Dummermuth in laudato suo opere, singillatim soluta videri queunt apud cl. P. Victorem Frins, de *cooperatione Dei*, etc.

(2) 4.º dist. 49, quæst. 1, art. 3, solutio 2.^a

(3) Loc. cit.

instituitur. Verum enimvero hujusmodi impressio non est physica prædeterminatio Thomistarum.

Objic. 2.^a *Animalia bruta, inquit Angelicus, moventur per instinctum superioris agentis ad aliquid determinatum secundum modum formæ particularis, cujus conceptionem sequitur appetitus sensitivus. Sed Deus movet quidem voluntatem immutabiliter propter efficaciam virtutis moventis, quæ deficere non potest; sed propter naturam voluntatis motæ, quæ indifferenter se habet ad diversa, non inducitur necessitas, sed manet libera. Sicut etiam in omnibus providentiæ divinæ infallibiliter operatur, et tamen a causis contingentibus proveniunt effectus contingentes, in quantum Deus omnia movet proportionabiliter, unumquodque secundum suum modum* (1). En aperte traditam physicam prædeterminationem cum sua infallibili et immutabili efficacia, quin voluntatis libertatem pessundet. His simillima habentur in *Prima Secundæ* (2).

Respondeo, nego illatum. Nam in primis S. Thomas in objectis locis non dicit Deum in omnibus actibus immutabiliter movere voluntatem; quin potius in eodem articulo fuse declarat voluntatem movere se ipsam, consilio rationis, dummodo ad primum actum moveatur ex instinctu sibi a causa prima impresso, quemadmodum ex hoc ipso loco superius exposuimus. At præmotio physica Thomistarum dari dicitur ad omnes et singulos actus. Deinde S. Thomas non dicit immutabiliter moveri voluntatem præcise ex naturali et intrinseca conditioni divinæ motionis; quod patet non solum ex apertis locis alibi adductis, in quibus dicitur voluntas posse resistere divinæ motioni, sed etiam ex hoc ipso, qui nobis objicitur, articulo. Nam ibi expresse notatur cum et sub illa immutabilitate motionis manere naturalem indifferentiam voluntatis, ex quo infert S. Thomas salvam eidem superesse libertatem (3). Præterea ibidem probat nunquam voluntatem ex necessitate agere, quia nihil est, quod eam ad actum necessitet sive ex parte objecti appetibilis sive

(1) *De Malo*, quæst. 6, art. unic. ad 3.um Cfr. 2.^a 2.^æ, quæst. 24, art. 11 corp.

(2) Quæst. 10, art. 4, ad 3.um

(3) Cfr. etiam in corp. articuli.

ex parte dispositi num, quibus inclinatur ad agendum, quales sunt, v. gr., habitus vel passiones. Non ex parte objecti, quia etiamsi illud foret undequaque bonum, potest avertere cogitationem ab eo; non ex parte dispositionum et inclinationum subjecti, nisi sint omnino ingentæ et naturales, quia subjacent voluntati (1). Nimirum ratio, cur voluntas nunquam necessitetur ad actum, ex eo tandem repetitur, quod voluntas potest resistere, atque impedimentum apponere objecto vel formæ, a qua inclinatur ad agendum. Est ergo impossibile, ut in eo ipso articulo immutabilem efficaciam virtutis divinæ, voluntatem moventis, ita intellexerit, ut huic, dum suam retinet libertatem, non remaneat potentia resistendi. Atqui prædeterminatio nullam relinquit voluntati hujusmodi potentiam resistendi, nec ullam indifferentiam, sed illam penitus determinat, atque alligat hic et nunc ad unum indeclinabiliter. Ergo S. Doctor in objecto loco non docuit physicam præmotionem Thomistarum. Idem confirmatur ex exemplo divinæ providentiæ infallibiliter operantis, quo S. Doctor utitur ad mentem suam declarandam. Passim enim repetit Angelicus ad providentiæ divinam spectare, non solum quod faciat hoc ens, sed quod det ei contingentiam vel necessitatem. Secundum enim quod unicuique dare voluit contingentiam vel necessitatem, præparavit ei causas mediâs, ex quibus de necessitate sequatur vel contingenter (2). Vides ergo immutabilitatem motionis divinæ, ad hoc ut actus voluntatis liber esse possit, non debere destruere contingentiam et defectibilitatem voluntatis. Atqui si motio illa immutabilis consistat in prædeterminatione, dum hæc adest, voluntas jam non amplius suam contingentiam et defectibilitatem servat.

Itaque verum est, etiam in nostra sententia, Deum movere voluntatem propter efficaciam virtutis moventis, quæ deficere non potest; verum est, quod si Deus movet voluntatem ad aliquid, impossibile est huic positioni, quod voluntas ad illud

(1) Lege circa finem corporis. Cfr. ibid. ad 7.um, 15.um et 21.um

(2) *Metaphysic.* lib. 6, lect. 3, paragr. c, vers. fin. Cfr. *Perrherm.* lib. 1, lect. 14, paragr. f, post medium; *Quodlib.* 12, art. 3, ad 1.um; 1 p. quæst. 10, art. 8; quæst. 22, art. 4; 1.^a dist. 30, quæst. 2, art. 2, corp., etc., etc....

non moveatur (1); non tamen est impossibile simpliciter (2), ut addit ipsemet S. Thomas. Ergo illa immutabilitas divinæ motionis non est repetenda ex eo, quo ex natura sua inclinabiliter trahat consensum voluntatis, sicut trahit Thomistica prædeterminatio; secus, tali motione data, impossibile foret simpliciter, quod voluntas non moveretur, ac renueret; sed quia ex certitudine divinæ scientiæ et decreto divinæ voluntatis eligentis ea media et auxilia, quæ, licet ex sua quidem natura non infallibiliter connexa sint cum actu voluntatis, certissime tamen ab æterno prævisa sunt effectum esse habitura (3).

Objic. 3.º Ex S. Thoma, *Deus non tantum jurat nos ad bene agendum per habitum gratiæ, sed et interius operando in ipsa voluntate, sicut in qualibet re operatur, et exterius occasiones et auxilia præbendo ad bene agendum, et sine his omnibus nullus bene facere potest* (4).

Respondeo, neg. consequentiam. Nihil enim est in objectis verbis, quod præmotionem probet. Operatio, qua Deus interius operatur in ipsa voluntate, sicut in qualibet re, in modo loquendi S. Thomæ non est prævia aliqua motio, qua voluntas ad actum inclinatur; sed ipse simultaneus concursus divinus, identificatus cum operatione voluntatis, quem admodum diximus, et probavimus, celebrem locum questionis tertiæ de *Potentia* exponentes.

Objic. 4.º Hoc est principium generale sæpius ab Angelico inculcatum cum Aristotele: *Quod indifferenter se habet ad multa, non magis unum operatur, quam aliud; unde a contingente ad utrumque non sequitur aliquis effectus nisi per aliquid, per quod determinetur ad unum* (5). Atqui voluntas creata ex se est principium indeterminatum et indifferens ad utrumlibet, et ad multa indifferenter se habet. Ergo nunquam exiit in actum determinatum, nisi prius saltem

(1) Intellige, si motio sit efficax; secus enim foret, si motio non est efficax, ut accidit in gratia pure sufficienti.

(2) 1. 2.^a quest. 10, art. 4, ad 3.um

(3) Cfr. 1.^a Contr. Gent. cap. 85 fin.

(4) 2.º dist. 28, quæst. 1, art. 1, ad 3.um

(5) 3.º Contr. Gent. cap. 2, Item, si agens non tenderet. Cfr. 2.^a Physicor. lect. 8.

natura determinetur ab aliquo agente extraneo, scilicet Deo (1).

Respondeo, neg. consequentiam. Quisnam enim est nexus inter hæc: *Voluntas indiget determinari ab aliquo. Ergo determinatur a Deo solo per physicam præmotionem?* Certe S. Thomas non ita concludebat in pluribus locis, quos supra retulimus. Sed ex illo antecedente constanter intulit, quod voluntas se ipsam determinet per consilium rationis vel per appetitum finis, nunquam vero ad Deum confugit, nisi ad statuendam determinationem seu inclinationem in bonum in genere, quæ naturalis est, et inest perpetuo voluntati instar impressionis ingenitæ ac necessariæ, contra quam absolute impossibile est, ut agat (2). Immo vero perpetuo excludit generatim quodcumque extrinsecum determinans absque ulla limitatione, ut vidimus.

Cæterum in hoc ipso loco objecto a P. Gonet, S. Thomas non aliud concludit ex illo principio, nisi quod omne agens agere debet propter finem, siquidem finis est id, quod ad unum restringit, ac determinat nativam indifferentiam agentis ad plura.

P. Billuart post hæc aliaque loca D. Thomæ, quæ in antecessum præoccupavimus, in favorem prædeterminationis physiciæ allata, prosequitur suam istius doctrinæ defensionem rationibus, ut ipse dicit ex D. Thomæ depromptis; quibus jam responsum a nobis est in capite præcedente.

Objic. 5.º Hæc quoque S. Thomæ vox est: *Ipse solus (Deus) imprimere potest in voluntatem nostram; et: Ipse Deus, qui est simpliciter primus providens, imprimi solum in voluntatem* (3).

Respondeo. Quis id in dubium revocet? Sed quero, quomodo logice connectantur hæc: *Deus solus potest imprimere: ergo semper imprimi pro qualibet actione voluntatis?* Et hæc: *Deus imprimi solum in voluntatem: ergo imprimi physice prædeterminando?* Legatur itaque articulus integer, et patebit

(1) Ita P. Gonet in *Manuali Thomistarum*, tom. 1, tract. 4, cap. 4, paragr. III, pag. 296. Patavii, 1718.

(2) Vide 4.º dist. 49, quæst. 1, art. 3, solut. 2, corp. et. ad 1.um

(3) *De Verit.* quæst. 5, art. 10. Cfr. quæst. 22, art. 9, ad 4.um

ex contextu, nihil aliud voluisse S. Thomam docere, nisi quod solus Deus possit intrinsece mutare voluntatem, et ab una in aliam inclinationem convertere, secus atque angeli vel corpora cœlestia, quæ id non possunt (1). Deus autem per suam gratiam hujusmodi mutationes operatur suavissime absque ulla physica prædeterminatione, quemadmodum docent Theologi nostri, integra remanente libertate voluntatis. Immo concedunt etiam plures, quod Deus *posset* de absoluta potentia efficere hujusmodi mutationes, etiam necessitando voluntatem.

Objic. 6.º Plures e Societate Jesu Doctores, ac nominatim Molina (2), Conimbricenses (3), Suarez (4), Toletus (5), Pererius (6), Bellarminus (7) aliique fatentur S. Thomam præmotionem physicam docuisse.

Quin etiam libellus *de Ratione studiorum*, inquit P. Billuart, in ipso collegio Romano, anno 1586, compositus a sex Patribus Jesuitis a Reverendissimo P. Generali ad id deputatis, sic habet in regula quinta: *In Theologia doctrinam S. Thomæ, ut cavetur quarta parte Constitutionum*, cap. 14, *Nostri sequantur exceptis paucis*. Inter autem pauca illa excepta sic numero 6 legitur: *Causas secundas esse proprie et univoce instrumenta Dei: et cum operantur, Deum in illas primum influere aut eas movere*. Hunc libellum, pergit Billuart, Tolosæ in conventu D. Thomæ Aquinatis asservari testatur P. Antonius Massoulié, seque ipsum sæpe legisse, et quæ referimus, propria manu ex illo exscripsisse. Equidem alter fuit postea editus Antuerpiæ, in quo hæc desiderantur: qua mente vel causa, non inquiri. Sufficit nobis ita docuisse sex illos Patres prioris Auctores (8).

(1) Vide *Psycholog.* vol. 3.um, num. 76 et 77, pag. 187, seqq. et 191.

(2) In 1.^{am} p. quest. 14, art. 13, disp. 6; et in *Concord.* quest. 14, art. 13, disp. 25.

(3) Lib. 2.º *Physicor.* cap. 7, quæst. 13, art. 1 et 2.

(4) *Metaphys.* disp. 22, sect. 2, num. 52.

(5) In 1.^{am} p. quest. 8, art., 1, post. 2.^{am} conclus.; quest. 14, art. 13, quest. 1.^a

(6) *De Communibus*, etc., lib. 8, cap. 7.

(7) *De Grat.* et *lib. arbitrii*, lib. 1, cap. 15.

(8) Billuart, *Summa S. Thomæ, De Gratia*, dissert. 5, art. 7, paragr. III.

Simili modo rem referunt R. P. Joann. Bapt. Gonet (2) et R. P. Antonius Goudin (1), nisi quod ille addit libellum illum tradi spro regula Lectoribus omnibus Societatis; monetque citatam ex illo sententiam se de verbo ad verbum transcripsisse ex exemplari Tolosano, de quo loquitur Billuartius; ac tandem concludit sic: *Unde mirum est, quod aliqui Patres Societatis hæc in tali libro haberi negare ausi fuerint.*

Denique P. Antonius Massoulié præ gaudio gestiens, quod, divina providentia disponente, unicum exemplar hujus libelli, ut ipse arbitrabatur, superstes, in manus PP. Prædicatorum Conventus Tolosani incideret, non dubitavit, si fidem habemus Domino Debure (3), hanc notam appingere in capite ejusdem exemplaris: *Hic liber Romanis Jesuitarum typis, anno 1586 editus, sententias de Prædeterminatione physica, seu de Physico Dei in causas secundas influxu, nec non de gratuita ad gloriam prædestinatione; insuper et alias bene multas similis penderis conclusiones, lamquam a sanctis Angustino et Thoma propugnatas agnoscens, felicem apud Tolosanos Dominicanos asylum sub multiplici cera obsignatum obtinuit, nec sine efficacissima omnipotentis numinis dispensatione dici potuit liber singularis. Quippe in orbe literario relictus est solus, sævientibus progenitoribus contra cætera omnia exemplaria, quibus postmodum, nempe anno 1660, aliud supposuere volumen, quidem ejusdem officinæ nominis, sed longe disparis rationis, ultipote multiplici arte interpolatum, nec batenus resarcitum, immo nusquam, ut suspicari fas est, resarciendum. Ideoque majori in dies sæcultate custodiendus liber iste perenniter illæsus, qui cælitus ad nos venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, multiplicem veritatem confirmante, et Societatis alumnos provocante ad Thomistica vestigia sectanda, exemplis Dominicanæ Ordinis, tantam inde baurientis eximia eruditionis*

(1) *Manuale Thomistarum*, tom. 1, tract. 4, cap. 4, paragr. 303, Patavii, 1718.

(2) *Philosoph. juxta inconcussa*, etc., tom. 4, Tert. Pars, quest. 4, art. 4, paragr. VII.

(3) *Bibliographie instructive*, num. 1008, apud Baquer, *Bibliothèque descrivains de la Comp. de Jesus*... Quatrième série, art. Aquariva, pag. 17, Liège 1858.

uberitatem, tantam theologica gloriae celebritatem, tanquam illibati systematis firmitatem (1).

Respondeo. Quod ad primum attinet, fateor quosdam scriptores nostros existimasse, S. Thomam motionem aliquam præviã in ipsis causis receptam, qua hæc ad agendum applicarentur, agnovisse: ita nominatim Toletus et Cominbrencenses (2), qui tamen prædictam sententiam impugnant.

Idem videtur putasse P. Molina, quamvis non omnino liquet. Nam recitata doctrina Primæ Partis *Summæ theologicae* in quæstione 105, art. 5, secundum quam Deus dicitur applicare virtutes causarum secundarum ad operationem; ingenue aperit valde difficilem sibi esse «ad intelligendum motionem et applicationem hanc, quam S. Thomas in causis secundis exigit» ob duas rationes, quas ibidem exponit. Mox proponit suam sententiam concursus simultanei excludentem influxum Dei receptum præviæ in ipsam causam secundam, additque: *Quidquid autem sit de loco illo paulo ante citato* (ex parte 1.^a quæst. 105, art. 5.), *forte neque D. Thomas a nobis dissentit*. Cajetanus namque, qui modum loquendi D. Thomæ servat, ita ad hunc decimum tertium articulum (1. p., quæst. 14.) suam ac D. Thomæ sententiam interpretatur, ut prorsus nobiscum consentiat, ut disputatione undecima videbimus (3).

Bellarminus et Pererius solum dixerunt, quod attinet ad hanc rem, ex S. Thoma Deum non solum causis secundis dare et conservare virtutes operatrices, sed etiam eas movere

(1) Tantopere exarist P. Massoulié studio conservandi illius libelli, immo et ad normam ipsius corrigendi authenticam *Rationem studiorum*, auctoritate Societatis postmodum evulgatam, quantam ostendunt hæc verba ejusdem Domini De bure nuper citati: «Il a mis à la tête de son livre (*Divus Thomas sui Interpres*) une préface qui contient un éloge singulier de la rareté et du mérite de l'exemplaire des Dominicains de Toulouse, qu'il regarde comme le seul qui existe, et il rapporte à ce sujet la plus grande partie des passages retranchés dans les éditions postérieures, à fin de pouvoir, au moyen de ce secours, compléter les exemplaires des autres éditions en y ajoutant à la main ce qui en a été retranché.

(2) In locis nuper citatis.

(3) Loc. cit. in 1. p., quæst. 14. *Item in Concordia*.

et applicare ad opus, non autem dixerunt in his modis operationis divinæ contineri physicam præmotionem. Nos etiam fatemur D. Thomam illos modos operationis docuisse, non tamen arbitramur prædeterminationes físicas amasse, quin potius contrarium conati sumus demonstrare.

Denique Doctor Eximius, in prioribus quidem operibus (1) fassus fuit, S. Thomam in quæstione tertia *de Potentia* admisisse præviã motionem, addens tamen non fuisse constantem in ea doctrina, sed eam tacite retractasse in aliis locis. Verum in alio opere posteriore, re melius considerata, mutavit mentem ipse, quantum attinet ad retractationem sententiæ factam ab Angelico, probans fuisse Aquinatem nec in eo ipso loco quæstionis tertiæ *de Potentia* physicam ullam præmotionem docuisse (2).

Venio jam ad libellum *de Ratione studiorum* nostrorum anno 1586 Romæ compositum, in quo unice exultant, ac delectantur adversarii nostri. Nam divina Providentia disposuit, ut præter Tolosanum exemplar celeberrimi hujus opusculi, alia quoque alibi extarent, unde facile erit nobis tenebras adversariarum assertionum dissipare. Itaque ex exemplari, quod in urbe Florentiæ asservatur (3), hæc observo:

1.º Et primo quidem, qualisnam sit indolet et quanta auctoritas istius opusculi ex voluntate ipsius P. Claudii Aguiava, Præpositi Generalis Societatis Jesu, apparet ex Prologo ejusdem, qui sic ex orditur: *Lectori S.—De omni studiorum ratione disseruere sex Deputati Patres* (4), *que ad eam rem*

(1) Vide opus. *de vera intellig. auxilii efficacis*, cap. 40, et alia loca citata.

(2) Vide omnino libr. 3 *de Gratia*, cap. 38, num. 11, et num. 18 et seqq.

(3) Titulus hic est: *Ratio atque Institutio studiorum per sex Patres ad id jussu R. P. Præpositi Generalis deputatos conscripta. Romæ in Collegio Societatis Jesu, anno Domini MDLXXXVI. Cum facultate Superiorum. Ad calcem vero totius libelli hæc habetur clausula: Laus Deo et B. Mariæ V.—Romæ. Excedebat Franciscus Zanettus. MDLXXXVI.*

(4) Quinam fuerint illis ex Patribus, docet nos idem libellus pag. 4: *Ex Hispania venit P. Joannes Azor, ex Lusitania P. Gaspar Gonzalez, ex Gallia P. Jacobus Tyrius; ex Austria P. Petrus Buseus; ex Germania Superiore P. Antonius Guisanus, Romæ commorabatur P. Stephanus Tucetus.*

maxime facere arbitrati sunt. Visum est tamen R. P. Præposito Gen., cum hoc opus arduum sit, et in publicam totus Societatis utilitatem instituat, quo et æquioribus animis excipiatur, et perpetua sedulitate conservetur, nihil firmiter definire priusquam omnium Provinciarum Doctores nostri, quid de tota re arbitrentur, exponant. Hoc itaque volumen Deputatorum Patrum opera conjectum, typis jussit excudi, non ut tamquam plane constituta jam res induceretur in mores, sed quo expeditius multa suppeterent, quæ in omnem Societatem dimissa, sicut a Romano Collegio jam dijudicata sunt, ita et a Provinciarum Doctoribus recognoscantur. Qui postquam perscripserint, quæcumque de re tota senserint, tandem a R. P. Præposito Gen., auditis Provinciarum sententiis, quid optimum factu sit, decerneretur.

2.º Ex quibus verbis habetur expresse, libellum istum nullatenus exhibere normam stabilem ac definitivam studiorum nostrorum, sed normam hujusmodi ex voluntate supremi Moderatoris nostris proponendam esse, auditis Provinciarum de hoc primo tentamine sententiis. Norma porro hujusmodi prodiit serius ex præscripto legitimæ auctoritatis. Itaque verum omnino non est, quod P. Gonetum scripsisse diximus, libellum illum tradi «pro Regula Lectoribus omnibus Societatis»; nec mirari debuerunt adversarii nostri, si in posterioribus editionibus aliquantulum emendata et mutata apparuit *Ratio studiorum nostrorum*, multoque minus postulare potuerunt authenticas hasce editiones corrigendas esse ad formam prioris illius, quippe quæ non veram *studiorum Rationem* normamve, sed solum schema quoddam continebat, ex quo, accedentibus Provinciarum iudiciis et observationibus, conficeretur tandem vera *Ratio*, ac per legitimam auctoritatem Universæ Societati Jesu præscriberetur.

3.º Verum, ut directe respondeamus, addo non integre referri ab adversariis verba nobis objecta. Sic enim habet regula 5.^a, unde illi argumentum suum petierunt: *In Theologia doctrinam S. Thomæ, ut cavetur quarta parte Constitutionum, cap. 14, Nostri sequantur, exceptis paucis, quæ licet sint, aut videri possint esse S. Thomæ, quia tamen contraria et sine periculo et valde probabiliter defendi possunt, si quis hæc docere velit, conniveant Superiores ad ingeniorum exercitationem*

majorum et accuratius veritatis examen. Nostri itaque non cogantur defendere, quæ sequuntur... (sexto loco) secundas causas esse proprie et univoce instrumenta Dei, et cum operantur, Deum in eas primum influere, aut eas movere.

Jam qui scribit propositionem aliquam esse, aut videri posse S. Thomæ, nequit profecto dici absolute, quod fateatur illam esse S. Thomæ. Ergo R. P. Gonetus, qui, prout ipse profiteatur, de verbo ad verbum sententiam illam ex Tolosano exemplari transcripsit, rem minus fideliter narravit, suppressis paucis vocabulis, quæ sensum mutant. Pater vero Massoulié qui, ex narratione D. Debure, eo audaciæ progressus est, ut authenticas editiones *Rationis studiorum*, quæ a primo schemate discrepabant, *suppositionis atque interpolationis* accusavit, mutilando verum sensum; R. Patrem Billuart aliosque in errorem induxit.

4.º Sed quamvis in eo schemate absolute diceretur, propositionem illam esse S. Thomæ, id unum sequeretur, sex illos Patres, qui libellum confecerant, ita sensisse, quemadmodum Conimbricenses etiam ac Toletum opinatos fuisse fatemur, aliis tamen pluribus contradicentibus. Quin potius exinde argumentum retorqueretur contra præmotionem physicam. Si enim homines optime erga S. Thomam animati, in eo ipso loco, in quo tanti Doctoris studium et sequelam gravissime commendant, excipiunt nihilominus physicam prædeterminationem, quid inde, quæso, inferendum est, nisi quod doctrina hujusmodi in opinione illorum tam levisbus innitatur fundamentis, quæ, vel accedente ipsius Aquinatis auctoritate, non valeant sat firmam gignere mentis adhesionem? Simili modo se gessere Patres quintæ Congregationis Generalis, sub eodem Claudio Aquaviva, cum in decreto quadragesimo primo, in quo severissimis verbis præceperunt nostris, ut in scholastica Theologia sequerentur doctrinam S. Thomæ, exceptam voluere sententiam de Immaculato Deiparæ Conceptu ac de votorum solemnitate (1). Quod consilium quam non fuerit imprudens, probavit postea eventus,

(1) Primum vero punctum decreti illius, unde mox confectæ fuere regula secunda et tertia *Rationis studiorum*, sic sonat: *Sequantur Nostri Doctores in scholastica Theologia doctrinam S. Thomæ, neque deinceps ad cathedras theologicas promoveantur, nisi qui*